

Bölüm 5

İŞGÖRENLERİN STRES VE KAYGI DÜZEYLERİNİN MESLEKİ TÜKENMİŞLİKLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ: MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI MAARİF MÜFETTİŞLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA¹

Ahmet Turan ÖZTÜRK²
İlker KARATAŞ³

1. GİRİŞ

Tükenmişlik genellikle insanlarla yüz yüze faaliyette bulunan mesleklerde kişilerin işleri gereği faaliyet gösterdikleri bireylere karşı duyarsızlıkları, duygusal açıdan kendilerini tükenmiş görmeleri ve bireysel başarı ve yeterli duygularında azalma biçiminde kendini gösteren bir sendrom şeklinde ifade edilmektedir (Ergin, 1992). Tükenmişlik sendromu bir hayli yaygın görülen bir haldir. Çalışan bireylerin %80'i iş faaliyetlerinin bir döneminde tükenmişlik sendromu ile yüzleşebilmektedirler. Fakat bu durum aniden görülmemekte, zamanla ilerlemekte, bazı unsurlarla beslenerek bireyin ruh sağlığını bozmakta, iş-aile-sosyal hayatında mühim yoksunlukların meydana gelmesine sebebiyet verebilmektedir. Organizasyonlar, firmalar ve devletler işgörenin tükenmişliğinin sebep olduğu performans kaybı, kaynak israfı vb. gibi negatif ve verimsiz durumlardan etkilenmektedir. Bu çalışma ile, "Milli Eğitim Bakanlığı maarif müfettişlerinin stres ve kaygı düzeylerinin mesleki tükenmişlikleri üzerindeki etkisi nedir" sorusuna cevap aranmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde teorik çerçeve içerisinde araştırmaya konu olan ve modeli oluşturan bazı kavramlar açıklanmış, çalışmanın uygulama kısmını oluşturan üçüncü bölümünde araştırmanın önemi, kapsamı, sınırlılıkları ile araştırmanın modeli ve metodolojisine yer verilerek veriler analiz edilmiştir. Neticede bulgulara ilişkin yorum ve önerilere yer verilerek gelecekte yapılacak araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

¹ 06.09.2017 tarihinde kabul edilen YL Tezinden üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, THK Üniversitesi İF İşletme Bölümü, atozturk@thk.edu.tr

³ YL Öğrencisi, THK Üniversitesi SBE İşletme Programı, ilkerkaratas77@gmail.com)

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın amacına uygun olarak elde edilen bulgular ve önerileri özet olarak, ifade etmek gerekirse; maarif müfettişlerinin öğretmenlikteki branşlarına göre kaygı düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu, sınıf öğretmenliği branşına sahip müfettişlerin kaygı düzeylerinin ise alan öğretmenliği branşına sahip müfettişlerin kaygı düzeylerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Maarif müfettişlerinin mesleki kıdem düzeyleri yükseldikçe kaygı düzeylerinin düştüğü görülmüştür. Her ne kadar yaş düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmasa da müfettişlerin erken yaşlarda daha kaygılı oldukları göze çarpmaktadır. Genç ve mesleğe yeni başlayan müfettişlerin sorunları iyi irdelenmeli ve bilhassa bu yaşta yaşamış oldukları kaygıların nedenleri araştırılarak, çözüm önerileri geliştirilmelidir.

Maarif müfettişlerinin öğrenim durumları yükseldikçe Müfettişlerin kaygı düzeylerinin düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Müfettişlerin stres düzeylerinin tükenmişlik üzerindeki etkisi, müfettişlerin kaygı düzeylerinin tükenmişlik üzerindeki etkisinden daha önemli bir etkiye sahip olduğu dikkat çekmektedir.

Müfettişin tükenmişlik konusunda yeterince bilgilendirilmediği görülmektedir. Unutulmamalıdır ki erken teşhis, birçok fizyolojik hastalığın olduğu gibi psikolojik hastalığın da olmazsa olmaz bir olgusudur Daha çok bilinçlendirme seminerleri veya eğitimleri verilerek direnç kazandırılmalıdır. Ayrıca Müfettişlerin kısmen düşük düzeyde duyarsızlaşmaya yönelik mesleki tükenmişliğe sahip olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu dönemde artık yüksek düzeyde umutsuzluk, ilgisizlik ve doyumсуzлuk yaşamaya başlayarak mesleği ile ilgili inançlarını yitirmeleri nedniyle tükenmişlik zirveye ulaştığından, bu dönem, onunla baş etme dönemi olarak algılanmaktadır. Bunun sonucunda İşgören mesleğini, sadece işsiz kalmamak için, rutin düzeyde sürdürme davranışını geliştirir risk almaz, işe devamsızlık oranları yükselir.

KAYNAKLAR

DERGİLER

1. Başer, U. M. ve Çobanoğlu, F. (2011). İlköğretim denetmenlerinin tükenmişlik düzeyleri ve nedenleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 125-136
2. Başer Uras, M. ve Çobanoğlu, F. (2011). İlköğretim denetmenlerinin tükenmişlik düzeyleri ve nedenleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 125-136
3. Bilge, A., Ögce, F., Genç, R. E., & Oran, N. T. (2009). Algılanan stres ölçeği (ASÖ)'nin Türkçe versiyonunun psikometrik uygunluğu. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 25(2), 61-72.
4. Budak, Gülay, ve Süregevil, Olca (2005), "Tükenmişlik ve Tükenmişliği Etkileyen Örgütsel Faktörlerin Analizine İlişkin Akademik Personel Üzerinde Bir Uygulama",

- D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:20, Sayı:2, 95-108.
5. Cumhuriyet Gazetesi, 12 Eylül 1993.
  6. Ergin, Canan (1995), “Akademişyenlerde Tükenmişlik ve Çeşitli Stres Kaynaklarının İncelenmesi”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 12 (1-2), 37-50.
  7. Kaçmaz, Nazmiye (2005), “Tükenmişlik (Burnout) Sendromu”, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi, Cilt.68, sayı:1,29-32.
  8. Sezgin, F., Kavgacı, H., Kılınç, A.Ç. ve Aslan, H. (2012). Eğitim Denetmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), p. 175-191.

KİTAPLAR

1. Baltaş, Zuhâl; Acar, Baltaş, (2011); Stres ve Başa çıkma Yolları, 27.Basım, İstanbul, Remzi Kitapevi A.İ.
2. Baltaş, Zuhâl, (2011); Verimli İş Hayatının Sırrı: Stres, 5.Basım, İstanbul, Remzi Kitapevi A.İ.
3. Başaran, İ. E, Eğitim Yönetimi, Nitelikli Okul, Feryal Matbaası, Ankara, 2000.
4. Başaran, İ. E, Örgütsel Davranış, İnsanın Üretim Gücü, Feryal Matbaası, Ankara, 2000.
5. Beck, A. & Gary E. (2006). *Anksiyete Bozuklukları ve Fobiler*, Litera Yayıncılık, İstanbul
6. Beck, A. T., Epstein, N., Brown, G., & Steer, R. A. (1988). An inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric properties. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56(6), 893-897.
7. Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E, Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem
8. Cohen S, Kamarck T, Mermelstein R (1983) A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*; 24: 385-396.
9. Cordes, Cynthia L. ve Dougherty, Thomas W. (1993), “A Review and in Integration of Research on Job Burnout”, *Academy of Management Review*, Vol.18, No.4, 621-656.
10. Cüceloğlu, Doğan, (2007), *İnsan ve Davranış*, 16 Basım. Remzi Kitabevi, İstanbul, ss.321–325.
11. Çokluk, O. (2003). *Örgütlerde Tükenmişlik, Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar: Uygulamalar ve Sorunlar*, C. Elma, K. Demir (Ed). Ankara: Anı Yayıncılık, s.109–133
12. Daly, S, Principal Burnout in the Public Scholls, *Dissertation Abstract International*, 53, (7), 2177 A, 1992.
13. Ergin, C. (1992). “Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması” VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları. Ed: R. Bayraktar, İ. Dağ, Ankara
14. Fındıkçı, İlhami. *İnsan Kaynakları Yönetimi*, İstanbul: Alfa Basım ve Yayıncılık, 2001.
15. Fidan, Nurettin *Okulda Öğrenme ve Öğretme* sayfa 4 3.baskı 2012, Ankara
16. Freudenberg, Herbert J. (1974), “Staff Burn-Out”, *Journal of Social Issues*, Vol.30, Number 1, 159-165.
17. Garcia, F.J., Munoz, E.M. and Ortiz, M.A. *Personality and Contextual Variables In Teacher Burnout*. Article In Pres, www.sciencedirect.com, 2004.
18. Güneş, Firdevs, *Öğretim İlke ve Yöntemleri 2014*, Ankara
19. Güney, Salih,(2011); *Örgütsel Davranış*, 1.Basım, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım

20. Güney, Salih,(2007); Yönetim ve Organizasyon, 2.Basım, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım
21. Gürsel, M. (1997). Okul Yönetimi (Kurumsal ve Uygulamalı), Konya: Mikro Yayınları.
22. Gürşimsek I, Girgin G. İzmir Örneklemeden Okul öncesi Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okullarda Hizmet Veren Öğretmenlerde Görülen Tükenmişlik Düzeyi. II. Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu, s.314–320. Çanakkale, 10–12 Mayıs 2000.
23. Hsu K., Marshall V., (1980). *Prevalance of depression and distress on a large sample of Canadian residents, interns and fellows*.Ann, J., Psychiatry, 144,pp.1561-1566,
24. Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
25. Leiter, Michael P. ve Maslach, Christina. (1988), “The Impact of Interpersonal Environment on Burnout and Organizational Commitment”, Journal of Organizational Behavior, Vol.9, 297-308 İstanbul
26. Lewin, Jeffrey E. ve SAGER, Jeffrey K. (2007), “A Process Model of Burnout among Salespeople: Some New Thoughts”, Journal of Business Research, (Article in Press-Accepted 24 April 2007)
27. Manlove, E, Multiple Predictors Of Burnout In Child Care Workers, Dissertation Abstracts International, 53, (7), 3388 B. 1992.
28. Maslach, Christina. (2003), “Job Burnout: New Directions in Research and Intervention” Current Directions in Psychological Science, Vol.12, 5, 189-192.
29. Maslach, C, Jackson, S., The Measurement of Experienced Burnout, Journal Of Occupational Behaviour, (2), s.99-113, 1981.
30. McCranie EW, Brandsma JM. Personality antecedents of burnout among middle-aged physicians.Behav Med 1988; 14 (1):30-6.
31. Özdemir, T. (2001). *Çağdaş ve demokratik eğitimde teftiş*. Doktora Tezi. Bolu.
32. Randall, S.C. Teacher Burnout, Depressive Symptoms and Coping Strategies: Their relationship in Two Samples of Teachers, Dissertation Abstracts International, 55, (9), 763 A., 1993.
33. Rodgerson, T.E., (1994). The Relation of Situation, Personality, and Religious Problem- Solving in the Prediction of Burnout Among American Baptist Clergy. Loyola College in Maryland, A Dissertation Submitted to the Department of Pastoral Counseling of Loyola College in Marylandin Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, October 19, pp.1-214, Roloff, M. E. ve Ifert, D. E., (1999).Conflict management through avoidance: Withholding, complaints, suppressing arguments and declaring topics taboo. Sandra Petronio (Ed.), Balancing The Secrets of Private Disclosures içinde Lawrence Erlbaum Publishing, p.153.
34. Shapiro, B. The Relationship of Teacher Burnout to individual and Environmental Variables, Dissertation Abstracts International, 48, (5), 1157 A., 1987.
35. Sims, A., Anxiety, panic, irritability, phobia and obsession, Symptoms in the mind: an introduction to descriptive psychopathology, W.B. Saunders Company, 299-319, London, 1995.
36. Singh, Jagdip, Goolsby, Jerry R., ve Gary R. Rhoads. (1994), “Behavioral and Psychological Consequences of Boundary Spanning Burnout for Customer Service Representatives”, Journal of Marketing Research, Vol. XXXI, November, 558-569.
37. Sürgevil Dalkılıç, O., (2014). *Çalışma Hayatında Tükenmişlik Sendromu* (2.Basım), İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
38. Şahin, N.H. (1998). Tükenmeye Rağmen Nasıl Yaşanabilir? Stresle Basa Çıkma/ Olumlu Bir Yaklaşım. Ed: N.H. Şahin. Türk Psikologlar Derneği Yayın No:2, 3.Baskı, Ankara

39. Şimşek, Şerif, Said, Kingır, (2006); Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler, 1.Basım, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım
40. Taymaz, A. Haydar. Eğitim Sisteminde Teftiş. Ankara: Tapu ve Kadastro Vakfı Matbaası, 1997.
41. Toral-Villanueva R, Aguilar-Madrid G, Juarez-Perez CA. Burnout and patient care in junior doctors in Mexico City. *Occup Med* 2009; 59(1):8-13.
42. Ulusoy, M., Sahin, N. H., & Erkmen, H. (1998). Turkish version of the Beck Anxiety inventory: Psychometric properties. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 12(2), 163-172.
43. Walter, H.,G., Gates, G., The Impact of Personal, Professional and Organizational Characteristics On Administrator Burnout, *Journal of Educational Administration*, 36, (2), s.146-153, 1998.
44. Weiskopf, P. E. (1980). Burnout Among Teachers Of Exceptional Children. *Exceptional Children*, 47, 18-23.

TEZLER

1. Engin, A. (2006)Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim müfettişlerinin Tükenmişlik Duygusu Üzerine Bir Araştırma.(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
2. Girgin, G. (1995). “İlkokul Öğretmenlerinde Meslekten Tükenmişliğin Gelişimini Etkileyen Değişkenlerin Analizi ve Bir Model Önerisi İzmir İli Kırsal ve Kentsel Yöre Karşılaştırması” (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir
3. Izgar, Hüseyin. “Okul Yöneticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri (Burnout) Nedenleri ve Bazı Etkin Faktörlere Göre İncelenmesi”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.
4. Özdemir, A.K., Özdemir, H,D, Coşkun, A, Çınar, Z, Diş hekimliği Fakültesi Öğretim Elemanlarında Mesleki Tükenmişlik Ölçeğinin Değerlendirilmesi, Cumhuriyet Üniversitesi Diş hekimliği Fakültesi Dergisi, 2, (2), Sivas, 1999.
5. Sığırcı, M. (1999). Endüstri meslek liselerinde çalışanların müfettişlerden beklentileri ve bunları gerçekleştirme düzeyi. Yüksek Lisans Tezi İstanbul
6. Torun, A, Tükenmişlik, Aile Yapısı ve Sosyal Destek İlişkileri Üzerine Bir İnceleme, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995.
7. Tümkaya, S, Öğretmenlerdeki Tükenmişlik, Görülen Psikolojik Belirtiler ve Basa Çıkma Davranışları, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 1996.
8. Yıldırım, Fatma “Banka Çalışanlarında İş Doyumu ve Algılanan Rol Çatışması İle Tükenmişlik Arasındaki İlişki”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 1996.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

1. [Http://docs.neu.edu.tr/staff/fatmagul.cirhinlioglu](http://docs.neu.edu.tr/staff/fatmagul.cirhinlioglu).